

Fundur Útflutningsráðs 18. apríl 2005
Bjarni Ármannsson

Utanríkisráðherra, ágætu gestir á ársfundi Útflutningsráðs Íslands,

I. Inngangur

Ég hef verið á hvolfi í verkefnum alla síðustu viku. Þegar ég segi á hvolfi, þá meina ég á hvolfi í bókstaflegri merkingu, því ég varði vikunni í Ástralíu hinumegin á hnettinum.

Íslandsbanki var að semja um þátttöku í útboði, svokölluðu kengúruútboði, en þar er um að ræða rammafjármögnun í samstarfi við aðrar fjármálastofnanir upp á 1,5 milljarð Ástralíudollara eða sem nemur 70 til 80 milljörðum króna. Þar með verður Íslandsbanki fyrsti norræni bankinn til að ráðast í slíkt útboð þar í landi og raunar hefur aðeins einn annar banki frá Evrópu, með einfalt A í lánsþæfismat, lokið samningi um slíkan fjármögnunarramma þarna “undir niðri”.

Þegar maður er staddur hinumegin á hnettinum, þá verður myndin önnur af Íslandi. Þá áttar maður sig á því að það er evrópskt viðhorf að velta fyrir sér menningarmun á Íslandi og í Noregi. Fyrir íbúum fjarlægari ríkja erum við evrópskur banki – í besta falli frá Norðurlöndum ef viðmælendur okkar eru vel upplýstir. Þá hættir að skipta máli hvort ríkisfangið er íslenskt, danskt eða norskt. Þar hafa menn fyrst og fremst áhuga á fjáhagslegum styrk fyrirtækisins og hvort fjármögnunarverkefnið er áhugavert. Þess vegna skiptir minna og minna máli hvaðan fyrirtæki eru. Að mínu mati munu íslenskir bankar munu til framtíðar litið hafa hverfandi íslensk sérkenni.

Út frá sjónarmiðum Íslands þarf að huga vel að því hvað í því felst að vera íslenskt fyrirtæki, því uppruni skiptir æ minna máli í markaðssetningu fyrirtækja og æ auðveldara verður fyrir þau að skipta um ríkisfang.

Íslensk stjórnvöld þurfa að huga að því vandlega hvaða umhverfi þau búa fyrirtækjum. Það verkefni er margþætt og lýtur bæði að fyrirtækjunum og starfsmönnum þeirra, t.d. skiptir skattaumhverfi fyrirtækja á Íslandi máli, en einnig það skattaumhverfi sem starfsmenn fyrirtækja búa við. Þar hafa stjórnvöld stigið mjög jákvæð skref að undanfögnu og er það vel.

II. Umhverfi fyrirtækja

Það er gæfa þjóðarinnar, að þær ríkisstjórnir sem farið hafa með völd síðan í upphafi tíunda áratugarins, hafa áttað sig á gildi frjálsra markaðsviðskipta og með markvissum hætti losað greiðar ríkisvaldsins af fjármálamarkaðnum. Með frjálsum fjármagnsflutningum og opnara viðskiptaumhverfi hefur skapast grunnur að einu mesta framfaraskeiði í sögu þjóðarinnar. Einkavæðing Símans, sem nú stendur yfir, er enn eitt skrefið í rétta átt.

Um leið hefur löggjöfin verið aðlöguð alþjóðlegu viðskiptaumhverfi, sem aukið hefur samkeppnishæfni og þar með skapað fjölmörg vaxtartækifæri. Það hefur jafnframt í för með sér að meiri kröfur eru gerðar til fyrirtækja af viðskiptavinum og eigendum og það útaf fyrir sig ýtir undir samkeppni, sem kallar á aðhald og útsjónarsemi í rekstri þeirra. Við þessar kjöraðstæður hefur íslenskt atvinnulíf dafnað og vaxið – ekki aðeins innanlands heldur út fyrir landsteinana. En það er nauðsynlegt fyrir stjórnvöld að halda vöku sinni í þessu alþjóðlega samkeppnisumhverfi og sú spurning er áleitin hvort ekki sé rétt að lækka enn frekar tekjuskatt á fyrirtæki. Hugmyndir í nýlegri skýrslu Verslunarráðs um **15% landið Ísland** eru mjög áhugaverðar.

Tilkoma hlutabréfamarkaðarins hleypti nýju lífi í efnahagslíf okkar Íslendinga undir lok síðustu aldar. Með uppbyggingu hans hefur myndast vettvangur þar sem almenningi gefst kostur á að fjárfesta í atvinnurekstri en þannig skapast einnig farvegur fyrir fyrirtæki að sækja sér áhættufé til hluthafa.

Skráð fyrirtæki standa nefnilega frammi fyrir því að þurfa að finna leiðir til að vaxa og bæta arðsemi hluthafa. Ljóst er að vaxtarmöguleikar eru takmarkaðir í 300 þúsund manna samfélagi og því leita fyrirtækin í auknum mæli fyrir sér erlendis. Markaðurinn er að fá á sig alþjóðlegt yfirbragð, umsvif hafa aukist mikið á erlendri grund og reksturinn er ekki eins bundinn við Ísland og áður.

Sem dæmi um það má nefna að meirihluti af efnahagsreikningi Íslandsbanka er í Noregi og því er bankinn jafnvel meira norskur en íslenskur ef lítið er til útlánaáhættu. Jafnframt er augljóst að vöxturinn á eftir að verða meiri í Noregi en hér á landi, þar sem norskur markaðurinn er stærri, vægi bankans hlutfallslega miklu minna þar og því vaxtartækifæri af annarri stærðargráðu nú en áður.

Hlutabréfamarkaðurinn skiptir miklu máli fyrir áform bankans á erlendum vettvangi, enda hefur Íslandsbanki selt hlutafé fyrir yfir 30 milljarða á undanförunum mánuðum. Og íslenskur hlutabréfamarkaður er alltaf að styrkjast. Markaðsvirði skráðra fyrirtækja óx um 64% í fyrra og var um 1.100 milljarðar í árslok eða sem samsvarar 120% af landsframleiðslu og hefur það hlutfall aldrei verið hærra. Skráð félög seldu nýtt hlutafé fyrir 170 milljarða króna á markaði til að fjárfesta í nýjum verkefnum, einkum vaxtar erlendis. Sú fjárhæð samsvarar um 16% af markaðsvirði skráðra félaga, sem er mun hærra hlutfall en í öðrum Kauphöllum í Evrópu. Til samanburðar má geta þess að andvirði útboða íslensku fyrirtækjanna í fyrra er svipuð þeirri sem dönsk fyrirtæki seldu nýtt hlutafé fyrir og tæplega þrisvar sinnum hærri en sambærileg tala fyrir norska markaðinn.

Það má því segja að stóraukin virkni hlutabréfamarkaðarins sé ein allra mikilvægasta breytingin sem orðið hefur á undanförunum árum við að auka samkeppnishæfni íslenskra fyrirtækja og verið einn helsti bakhjarl fyrirtækja sem hyggjast sækja inn á alþjóðamarkað. Þó vantar enn nokkuð upp á að erlendir fjárfestar sjái sér hag í viðskiptum á innlendum hlutabréfamarkaði og er mikilvægt að treysta stóðir hans enn frekar. Það er okkur nauðsynlegt að fá inn erlenda fjárfesta. Þeir auka dýpt markaðarins og trúverðugleika. Markaðurinn hér á landi eru þó enn í mótun, t.d. hvað varðar hefðir og það regluverk sem lýtur að yfirtökum og afskráningum fyrirtækja.

III. Umhverfi starfsfólks

Það hefur sýnt sig að alþjóðleg starfsemi íslenskra fyrirtækja hefur mikla þýðingu fyrir íslenskt atvinnulíf, því að þau laða til sín hæfileikafólk með alþjóðlegan bakgrunn, jafnt innlent sem erlent, sem býr að mikilli reynslu, sérfræðiþekkingu og alþjóðlegu tengslaneti.

En Ísland þarf að vera aðlaðandi kostur fyrir þetta fólk. Þá fer að skipta máli að lífskjör hér eru með því besta sem gerist í heiminum, en einnig að við búum við lýðræði og stöðugleika, öflugt mennta- og heilbrigðiskerfi, og lífeyrissjóðskerfi sem er öflugra en í flestum löndum sem við berum okkur saman við.

Og Ísland þarf að hafa upp á fleira að bjóða. Við þurfum að varðveita sérstöðu þjóðarinnar, leggja rækt við menningu okkar og listir, og umgangast og nýta náttúruna með skynsamlegum hætti.

Íslensk fyrirtæki eru komin í samkeppni um fólk á alþjóðamarkaði og þetta eru fríðindi sem skipta máli þegar kemur að því að fá fólk að samningaborðinu.

III. Íslandsbanki

Íslandsbanki hefur tekið virkan þátt í sókn íslenskra fyrirtækja á alþjóðamarkað. Og nú er svo komið að Íslandsbanki er tíunda stærsta fjármálafyrirtæki á Norðurlöndum.

Upp úr 1998 fóru stjórnendur bankans að leita leiða til að hasla sér völl erlendis og varð sjávarútvegur fyrir valinu, þar sem við gátum nýtt reynslu okkar og þekkingu. Við komumst fljótt að því að erlendis voru sjávarútvegsfyrirtæki helst í viðskiptum við heimabanka og ekki farin að horfa á sjávarútveginn í alþjóðlegu ljósi. Við sáum jafnframt að miklar framfarir og hagræðing höfðu átt sér stað innan greinarinnar. Stjórn fiskveiða var víða komin í fastara horf og fyrirtækin að verða fjölþættari, tekjugrunnurinn að breikka og mörkuðum að fjölga, sem þýddi að áhættan sem fólst í starfsemi minnkaði verulega.

Enn í dag er sjávarútvegur meðal vaxtarbrodda í alþjóðlegri starfsemi bankans, en einnig er horft til fleiri markaða, þar sem bankinn býr yfir sérþekkingu og hefur afl til að fara alla leið.

Sókn Íslandsbanka erlendis hefur bæði verið með innri og ytri vexti. Fyrir í mánuðinum hóf Íslandsbanki bankastarfsemi í Lúxemborg með áherslu á einkabankaþjónustu og byggði þar á góðum árangri útibús Íslandsbanka síðan árið 2003, en það hefur boðið millibankaþjónustu og aðra tengda þjónustu til smárra og miðlungsstórra banka og fyrirtækja á Norðurlöndum. Þá starfrækir Íslandsbanki útibú í London, þar sem meginstarfsemin er á sviði fyrirtækjaráðgjafar.

Hæst ber fjárfestingar Íslandsbanka í Noregi, sem nú er orðinn heimamarkaður bankans ásamt Íslandi, og stefnir Íslandsbanki á að sækja þar fram á breiðum grunni og veita alhliða bankaþjónustu.

Síðastliðið haust keypti Íslandsbanki KredittBanken í Álasundi, höfuðstað norsks sjávarútvegs og helsta útflutningssvæði Noregs. Með kaupnum fær Íslandsbanki ómetanlegan aðgang að norskum sjávarútvegsfyrirtækjum, norskum skipasmíðaiðnaði og þjónustu við olúiðnaðinn.

Kaupin á BN banka gengu síðan nýlega í gegn, fjórða stærsta viðskiptabanka Noregs, sem sérhæfir sig í fasteignafjármögnun fyrir einstaklinga og fyrirtæki. Það sýnir vel hversu traustur rekstur bankans er, að BN banki hefur alltaf skilað hagnaði, allt frá árinu 1963, jafnvel í bankakreppunni miklu í Noregi í byrjun níunda áratugarins.

Með kaupnum á BN banka um það bil tvöfölduðust útlán og innlán Íslandsbankasveitarinnar, áhættudreifing jókst svo um munaði og ný sóknarfæri sköpuðust í Noregi.

En ekki er allt fengið með vexti. Það verkefni er tröllvaxið, sem lýtur að því að samhæfa starfsemi félagsins í ólíkum löndum. Því fylgja breytingar í hugsun og nálgun viðfangsefna, að þróast í alþjóðlegt fjármálafyrirtæki. Nýjar spurningar vakna eins og hvernig eigi að finna og virkja hæfileikafólk, meta fjárfestingatækifæri og stjórnendaþekkingu, og stýra þekkingu í réttan farveg yfir landamæri. Þetta eru þau verkefni sem bankinn mun takast á við á næstu misserum. Til enn frekari vaxtar á kjarnamörkuðum bankans og til skoðunar á nýjum tækifærum.

IV. Þýðing alþjóðlegrar starfsemi fyrir Ísland

En hvaða þýðingu hefur vöxtur bankanna fyrir hluthafa og íslenskt samfélag? Í því samhengi má ekki gleymast að stærð er styrkur, bæði hér heima og erlendis. Stærð fyrirtækja fylgir geta til að sækja sér fjármagn, standa undir kröfum markaðarins og eftirlitsaðila, ásamt því að taka áhættu með viðskiptavinum og þola áföll. Reksturinn verður áhættudreifðari ef hann nær út fyrir íslenskt hagkerfi, sem gagnast bæði efnahagslífinu, viðskiptavinum og fjárfestum.

Fjölmargir Íslendingar njóta góðs af sókn íslensku fyrirtækjanna. Til að mynda voru hluthafar í Íslandsbanka 10.276 í lok síðastliðins árs. Sú hagstæða verðþróun sem orðið hefur á hlutabréfum skilar sér því til margra, en í fyrra hækkaði verð hlutabréfa í Íslandsbanka um 75% og síðan 1993 til dagsins í dag hafa hlutabréf í bankanum, með endurfjárfestingu arðgreiðslna, skilað 27% árlegri ávöxtun eða rétt tæplega tuttugufaldast á þessu tímabili.

Starfsfólk bankans hefur notið góðs af þessari útrás í formi aukinna tækifæra og möguleika til að þroska sig og þróast í framsæknu fyrirtæki. Auk þess sem vel flestir starfsmenn eru einnig hluthafar og bankinn leggur mikla áherslu á að hagsmunir bankans og starfsmanna haldist í hendur.

Einnig er vert að nefna, að íslensku bankarnir eru orðnir það öflugir að þeir hafa aðgang að viðskiptatækifærum fyrir hönd viðskiptavina sinna á grundvelli tengslanets við einstaklinga, fyrirtæki og erlenda banka. Fyrst og fremst eru bankarnir að finna tækifæri fyrir sína viðskiptavini á breiðari grunni en áður og hafa meiri kraft til að fylgja þeim alla leið.

Og auðvitað er mikill akkur í því fyrir Íslendinga að hér á landi hafi aðsetur öflug alþjóðleg fyrirtæki. Sem dæmi má nefna að skattgreiðslur Íslandsbanka til ríkissjóðs nema um 11% af öllum áætluðum tekjuskattgreiðslum fyrirtækja í ríkissjóð á árinu 2005.

7. Framtíðin

Góðir gestir,

Ísland hefur þróast úr því að vera fátækasta ríki Evrópu fyrir einni öld síðan upp í að vera sjötta ríkasta þjóð í heimi nú. Á þessum tíma höfum staðið vel að ýmsum ákvörðunum, en margt hefur einnig unnið með okkur. Fyrst ber að nefna hernaðarlega mikilvæga staðsetningu landsins vegna kalda stríðsins. Varnarsamningurinn hefur haft mikla þjóðhagslega þýðingu í gegnum tíðina og má t.d. segja að hann hafi fleytt okkur í gegnum þorskastríðið á sínum tíma. En landfræðileglega hefur einnig verið þjóðinni gríðarlega mikilvæg í viðskiptalegu tilliti, þar sem við höfum verið staðsett milli langstærstu markaðanna, Evrópu og Bandaríkjanna, með tengingu inn á Norðurlöndin.

Ef maður veltir fyrir sér 21. öldinni, þá hefur hernaðarlegt vægi Íslands minnkað stórkostlega, því þungamiðja átakanna hefur færst austur á bóginn til Mið-Austurlanda og fyrir botn Miðjarðarhafs. Og ef horft er til markaða, þá eru stærstu markaðirnir einnig að færast til Asíu með gífurlegum hraða. Þar á sér stað langsamlega mestur vöxtur á öllum sviðum viðskiptalífsins. Því hefur verið fleygt um fyrirtæki sem ekki hafa mótað stefnu um hvernig þau hyggist sækja inn í Kína eða Indland, að þau geti einfaldlega ekki talist hafa markað sér alþjóðlega stefnu.

Í þessum efnum vinnur það með okkur Íslendingum að fjarlægðir hafa minnkað með bættum samgöngum og öflugri upplýsingatekni, en við getum ekki horft framhjá því að í hugsun og menningu er fjarlægðin enn til staðar.

Íslensk fyrirtæki hafa ekki náð sterkri tengingu inn á þessa markaði ennþá, þó að myndast hafi samstarf á einstökum sviðum, s.s. varðandi nýtingu orkugjafa. Er það fyrst og fremst vegna framlags íslenskra stjórnámálanna, sem hafa plægt akurinn vel á síðastliðnum árum og áratugum.

Í því sambandi má nefna að í næsta mánuði fer fjölmennasta viðskiptasendinefnd sem nokkru sinni hefur farið utan fyrir Íslands hönd með forseta Íslands og Útflutningsráði til Kína. Ég vil nota tækifærið og þakka Útflutningsráði fyrir störf sín og fagna því að til skuli vera vettvangur sem tengi saman atvinnulífið og stjórnvöld með beinum hætti. Slíkt samstarf á að geta búið til verðmæti fyrir fyrirtæki og þar með samfélagið allt.

Þegar við horfum til næstu tuttugu til þrjátíu ára hlýtur það að verða eitt af höfuðverkefnum íslenskra fyrirtækja að finna leiðir til að taka þátt í þeim öra vexti og uppgangi, sem vissulega er hafinn og mun eiga sér stað í Asíu, þar sem yfir helmingur jarðarbúa býr. Ég er sannfærður um að stjórnendur íslenskra fyrirtækja muni til lengri tíma litid ekki láta þessi tækifæri framhjá sér fara, því að sá mikli drifkraftur sem er í útrás íslenskra fyrirtækja í dag er einungis að vaxa.

Útrás íslenskra fyrirtækja á alþjóðamarkað er því rétt að hefjast.